

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ **BAJZA.**

HARMADIK ÉV

Pesten.

December' 10. 1839.

49. szám.

Tartalom. Hazai literatura. Philosophia. Természetjog, Csatsko Imrétől (*Szontagh Gusztáv*). — Szépliteratura. Részvét' gyöngyei, Kunostól (*D. Scheder F.*). — Országgyűlési laud (*Beöthy Zsigmond*). — Külföldi literatura. Literaturai képek Oroszországból. — Literaturai mozgalmak. — Jutalomtétel (*Tamási*).

HAZAI LITERATURA.

Philosophia.

Bevezetés a' természeti jogba és a' tiszta általános természeti jog. Irta Csatsko Imre, a' SS. MM. philosophiának és jogoknak tanárja, hites ügyvéd, a' kir. győri academiában a' természeti és nyilvános magyarországi jognak tanítója, TT. NN. Győr vármegyének, a' báchai, nagy- és kisfüsi praedialis nemességnek táblabírája, Győrött, Streibig Lipold' betűrel. 1839. Sr. XX és 365 l. Ára 2ft.

Philosophiai literaturánk hatalmas léptekkel kezd haladni; e' folyó félévben egy munka a' másik után hagyta el a' sajtót, 's ezek közt Csatsko Imre' Természetjoga különösen örvendetes jelenet.

A' könyv két részre oszlik; az elsőben a' bevezetés a' természeti jogba, a' másodikban az általános természeti jog adatik elő. A' bevezetés' fejezetei: 1. Előismeretek; 2. a' jog' értelményének származtatása és kifejtése; 3. a' természeti jognak értelménye és fölosztása; 4. a' természeti jog és vele rokon tudományok közti különbségről; 5. a' természeti jognak elveiről; 6. a' természeti jog' hasznáról; 7. a' természeti jognak literaturája. Az általános

természeti jogé ellenben: 1. az ő alaki jog; 2. az ő anyagi jog; 3. a' természeti ő jogkötelelességek.

Tudományos munkát először a' világliteratura' állapotjából kell megbírálni, hogy meghatározhatjuk: vajjon nem maradott-e, előadandó tárgyára nézve, a' tudomány' elért fokán alul; másodsor azon literatura' szempontjából mellyhez tartozik, annak kifürkészésére, mennyire felel meg épen fenforgó szükségünknek 's a' jogosan támasztható követeléseknek; harmadsor előadására nézve: nyelv' tekintetében, hogy nem maradott-e szerzője annak jelen haladása mögött.

Az első pontot illetőleg: szerzőnk a' régiebb latin 's újabb angol, francia 's kivált német literaturában igen jeles elődöket talált; a' természetjog egyike azon tudományoknak, melyek legszorgalmasabban műveltettek 's némi positivitásra vergődtek fel; neki tehát e' tekintetben csupán kútfőjeit kellett elfogulatlan elmével 's józan észszel használnia, mi, igaz, már magában helyes eligazodást teszen fel a' philosophiában. Szerzőnk ezen követeléseknek valóban meg is felelt; kútfőit 's mintáit józan meggondolással választá 's használá, 's így

munkája a' természetjog-tudomány' elért fokán alul nem maradhatott.

Második pontra nézve tagadhatatlan, mikép philosophiai literaturánk még zsenyéjében van, 's azért próbatételeinket is ezen állapontjához kell mérnünk. 'S épen ezt tekintve távol legyen minden érthetlenség, szörszálhasogatás, tudós homályba burkolt pedant-ság; 's e' helyett a' felfogást 's áttekintetet elősegítő világosság 's magából a' dolog' velejéből önkényt kifejlődő rend, osztályozás és módszer uralkodjék. 'S im szerzőnk e' tekintetben is kielégít: alaposan, nyugodtan 's érthetőleg fejtegeti tárgyait, nem ereszkedik szükségtelen finomságokba, 's ha helylyel közzel nem a' felfoghatást, hanem a' magyarázatok' emlékeztében megtartását nehezítve találjuk, az onnan ered, hogy tárgyait kimeríteni igyekszik, 's általában a' megkülönböztetést 's osztályozást szereti. Egyszerűeknek kell lennünk a' lehetőségig; kisdud részletekbe ereszkedés pedig terheli emlékezetünket anynyira, hogy végre a' fő különbségeket sem tartjuk meg.

Tudományos nyelve szerzőnknek jó, czéljának megfelelő, a' műszavakban nem külökdő. Ez utóbbiak közt alig találtunk egyketőt, melyeket másokkal ohajtanánk felcserélve látni, illyek: általános allgemenin, értemény Begriff, énzés Selbstsucht, vizsgálmány Theorie stb, nem mint ha rosszabbak volnának, mint a' helyettök divatos *egyetemi, fogalom, önzés, elmélet*; de az érthetőséget nehezítik, mivel nem olly szokottak. Egyesüljünk a' több-séggel, ha igen fontos tekintetek ellenkezőt nem tanácslanak, mely esetben eltérésünk' okait elő kell adnunk.

Kifogásom kevés: szerző gondoskodott, hogy sok ne legyen. Röviden ide iktathatom tehát végítéletemet: észjogtudományi literaturánk, tudtom szerint, eddig alig mutat egy pár munkánál többet, 's ezek közt az előttünk levő nem csak legújabb, hanem legjobb is: és így literaturánk általa világos hővitést nyert*).

A' nyomtatás hibátlan, de ízetlen, a' papiros silány. Nem merném ugyan meghatároz-

*) Köszönetet érdemel a' szerző' azon gondoskodása is, miszerint mind az egyetemi, mind a' külön munkák, sőt a' nevezetesb egyed-iratok is gondosan be vannak helyeiken sorozva. A' literatura gyenge oldalunk; és sokszor azért nem erik el munkálkodásaink a'

ni: mi hasznosabb literaturánkra: az olcsóbb 's nem díszes munka, vagy a' díszes, ha drágább is? Olvasóink' csekély számánál fogva munkáink úgy is szerfelett drágák. Amnyi mindazáltal kétségen kivüli: jeles tudományos, 'smég inkább szépliteraturai munkát itatós papirosan izlés nélkül nyomtatva látni nem kevésbé visszás és bosszantó dolog, mint ellenesetben mázolatot velinen. *

Szontagh Gusztáv.

Szépliteratura.

1) *Részvétel' gyöngyei. Az árvíz által károsult Pestmegyei adózó nép' javára saját költségén kiadta Kun o s s. Budán, a' kir. egyet. bet. 1838. 112r. 180 lap. Ára füzet 1 ft 6 kr ep.*

A' kötetlen 's kötött szépliteraturai darabokból álló gyűjteményt egy levelekben írt elbeszélés nyitja meg „*Részvétel és jutalom*“ czimmal, Somogyi Ladártól. Annak, kiblen psychologiai felfogás sok formai ügyességel egyesült, ki bő forrásából meríthet az ember- és életismeretnek, 's így egy, feltalálásban érdekes történetet vonzó alanyi (subjectiv) képek' összevegében összefüggőleg elő bir állítani: ám irjon beszélyt vagy regényt levelekben: különben maradjon a' jóval könnyebb elbeszélő alak mellett. T. i. figyelemgerjesztő történetet feltalálni, azt némikép kielégítőleg el is beszélni, még csak megyen: de ahhoz, hogy valaki a' kebleket fedő mell-lapot ügyesen elemelve, a' történeteket támadtok és kifejlésükben, belső valósággal és szükségességükben mutathassa fel, gyakorlottabb lélektani bonczkés kell, mint mellyel kezdő, habár nem tehetség nélküli kezdő is, rendszert bírhat. Sőt maga e' forma is, mint olyan, nem mindennapi gyakorlottságot kíván. Mert az még nem levél, művészi értelemben, mit boríték és czim alatt Péter Pálhoz intéz; annak, a' levélirő' helyzetéből szükségképp folyó nyilatkozásnak kell lenni, melly saját lelkületétől 's ahhoz való viszonyától kihez intéztetik, veszi színezetét. Azon kívül az író megfosztja magát soknak elmondhatásától, mi levélirőjének tollába nem illik, 's mi az egész-

tőlünk felt jelesség' fokát, mert nem tudjuk hol, kinél keressünk felvilágosítást, tanácsot, 's gyakran homályban tapogatozunk csak azért, mert a' szükséges bibliographiai kulcsesal nem bírunk. A' szerk.

nek érdekét és hecsét nevelhetné; vagy mirosszabb, levéllíróját veszi ki természetéből. A jelen beszély szerzője nem bír a formával; 's maga a történet is mindenkép lazul alkottatt. Paulina megszereti Gyérkincsyt, ez őt: mind kettő, valóban erőltetett félreértésekből, megvettette hiszi magát, sír és tépelődik, 's az is, ez is egy harmadiknak vallja meg érzését, Gusztávnak t. i. Paulina bátyjának, kinek közbenjártaival végre is a' lyány az első, ki szerelemvallást teszen; a' mikor aztán, természetesen, minden jól van. 'Smilly személyzet az, melly fölvezettetik! Egy korhely úrfi, ki Gyérkincsyt megbotozza; Gyérkincsy, ki ezt túri, 's ki életmesterséget 's érettséget (?) minden önérzet 's nemes bátorság nélküli nyavalygós lelkülettel kapcsol össze; egy lyány, ki szeretettjét faggatja, vajjon kit szeret (29. l.), 's utóljára még azon hiszem mellett is, hogy Gyérkincsy mást szeret, kivallja neki szerelmét; egy diákizáló tanácsos, ki csak azért van, hogy legyen kivel találkozni 's kihez írni egy pár levelet. Ezen kívül valamennyi fellépő személy kölcsönös viszonyai homályban maradnak előttünk. Hát ha még azon számtalan apró *miértre* keresnök az *azért*-ot, melly minden lépten nyomon előnkbe tofódik, 's mik nem lényeges dolgok ugyan, 's könnyen elintézhetők, de elintézendők mégis minden esetre! A' levélistíluson, mint az itt ott felhozott társalkodási töredékeken, fessség, valótlanág, ügyetlenség. 'S az az árvíz! melly itt csak azért van, hogy a' korhely Vadastól szerző könnyű szerivel megmenekhessék: de hiszem ő, orvosa' jóslatához képest úgy is elveszendő volt, azonkívül, hogy elveszése nem is szükséges, sem mint ok, sem mint következés. Paulina úgy sem szerette, úgy sem volt kezét neki adandó. Vagy a'ria való, hogy Gyérkincsy megmenthesse Paulínát? Jó; de Paulina elébb is szerette Gyérkincsyt, valamint ez is őt; 's valóban nem is e' megmentés vonta maga után a' titok' föllebbentését. Ez árvizet, e' nagyszerű tragikai eseményt, ritkán, 's mindig csak nagyszerű czélokra kellene használni; különben — kivált illy prózai formában, hol a' töltés' magosságá és szélessége lábak szerint is leíratik 's a' b. Sina' angol eröművészenek ítélete is felhozzatik — resteljük azt, 's még inkább únjuk.

Nagy Ignác vizjátékot ad, egy felvonásban, *A' hősök* czim alatt. Puskai kasznár egykori *insurgens'* leányának Hániak három

kérője van, Kardhegyi kapitány, még az utolsó török háború vitéze, Csapházi kántor, egykor *insurgens* trombitás Győr alatt, 's Jelenfi Kálmán helységi jegyző, ki a' leány által szerettetik. Az apa, ki rendkívüli tisztelője a' vitéségnek, annak igéri leányát, ki valamely hőstettel hírt szerez magának. A' történet Sobrit hozza a' szomszédságba, 's ennek megöletése tétetik a' jutalom' feltételül: minthogy azonban a' leány olyanhoz nem akar menni, ki embervért ont, megfogni pedig zsványt hajdukötelesség, mint Puskai mondja: az nyeri el Háni, ki a' haramiát rá bírja, hogy az országból kitakarodjék. Sobri pedig, miután Kupás fogadóstól kitudta hogy a' gazdag uradalmi pénztár a' kasznárnál áll, 's egy fa mögött kihallgatta a' szerelmes pár' beszélgetését, mellyből a' status quaestionist megértette, egyszersmind Háni' jó szivét is megismerte; azalatt míg őt a' Kupásnál megrendelt vacsorára hőseink a' fél faluval együtt várnák, kirabolja a' kastélyt, és csak szürét hagyja maga után emlékül 's egy levelet, mellyben kiköti, hogy három hét múlva a' jegyző és Háni férj és feleség legyenek: akkor, de csak akkor, a' Puskai' saját pénze a' nagy diófa alatt lesz található, Sobrinak pedig nem fogják többé híret hallani az országban. Magában értetik, hogy a' jegyző illy előzmények után oltár elébe vezeti Hániát. — A' cselekvény jól van elrendelve; még jobban kivéve, akár az alakok' különféleségét, éles körrajzait, 's a' torzított vonások megett is kétségtelen valóságát, akár a' dialógot tekintjük, melly egyike a' legjobboknak: természetes, élénk, satírával, ötletekkel fűszerezett, 's mindenek felett törzsököstül magyar és népi, az egy Jelenfiét kivéve, melly helyenként kissé *pretiös*; de a' szójárások itt is, mint egy más figyelemre méltó vizjátékíróknál, a' korszáig halmozvák; Puskai, Kardhegyi, Csapházi, Boris: mindeniknek van valami stereotipicus szólása egész az unalomig. Mint lehesen ezekkel szerencsével élni, a' nélkül hogy néző és olvasó megsokálná, Kisfaludy Károly mutatta meg vizjátékaiban, ki illy eszközökkel *cum grano salis*, 's többnyire olly helyeken élt csak, hol az ellentétel által comikai hatás keletkezett. Átallotta továbbá rec. azt az egész szerepet, melly a' kapitánynak jutott: egy illy fokra vergődött hadi férfiút Rummelpuffá alacsonítani: abban valami az érzést kel-

lemetlenül érdeklő, sőt bántó van. Az a' műveltség, vagy legalább tactus és becs-érzet, melyet illy rangu tisztról mindig méltán feltehetni, nem győzi ugyan le mindenkor a' gyengeséget, de a' nevetségességtől alkalmasint megó; 's ha valaki ama' szokott tételt vetné ez ellen, hogy nincs szabály kivétel nélkül; emlékeztetjük, mikép a' művészet' rendes, mondanám normális tárgya csak a' genus, ritkán, és mindig felette gondos motivációval a' species. E' helyt, rec. véleménye szerint, könnyű segíteni a' bajon: ha Kardhegyi őrmesterré tétetik, e' szájas gyávaság tűrhetővé lesz, a' nélkül hogy a' darab egyéb változtatást kívánna. De szintolly sértő, ha nem sértőbb, a' magyar insurrecciónnak Puskai', 's még inkább a' kántor' személyében való kitréfázása. A' bécsiekre kell azt bízunk, hogy magyar anekdotákat koholjanak; hozzánk sokkal illőbb nemzeti institutióinkat becsben tartani, habár gyenge oldalaik volnának is. Kövessük e' részben a' francziák' finom érzését, kik ott hol a' ezél nem egyenesen eszméltetés, szorgalmasan kerülnek mi a' nemzet' érzésének fáj, mi azt pirítaná. 'S valóban, nagy önfeledést bizonyítana azon nép, mely gyengeségei' nevetségessé tételében gyönyörködni tudna. Azon felül a' jelen esetben különösen Győrnek emlegetése helytelen is; a' győri ütközetnek tán csak egy jövő történetész fogja pragmaticai leírását adni, 's hogy e' győzelemmel a' győző sem igen dicsekszik, jele, hogy egyéb győzött, mint csak a' győző' érdeme. Azonban e' tekintetek nem csökkentik a' bohózat' általános becsét, 's még is ha színre kerülne, hol kétségkívül nagy hatása leszen, ohajtjuk, miszerint néhány vonással jövő tétessék, mi e' hatást zavarhatná. — 'S még egyet, mit talán legelőbb kelle gáncsolnunk, 's minden esetre legnagyobb liha, az irány, az a' haramjai protectorság, az a' nemes színű nagylelkűség, melyet a' lator gyakorol. Mert, a' két szerelmes után, kit fog, a' galeria legalább — mi még rosszabb — inkább kedvelni, mint Sobri uramat? és pedig akkor, midőn a' becsületes embereket neveti? 's ez a' legrosszabb.

A' harmadik prosai darab: „*Jó a' remény 's emlékezet, ha hit 's szeretet jégre vezet*“: humoristicai felolvasás Frankenburgtól (ugyan az, melly tavál, Landerernél, külön jelent meg). Lazúl összefüggő egész, sok félreszókeléssel a' tárgytól: de e' pajzánság a'

modorhoz tartozik. Egyébiránt a' sok keresett ellentétel, kép, hasonlat közt van a' melly meglep, melyet szívesen kapunk ki a' humoristicai chaosból. Alább ugyanazon szerző *Chopin' mazurjai*hoz ir textust. Az ifju ott hagyja kedvesét, más kedvesért, a' honért, annak szabadságaért küzdendő; erősen ví, de siker nélkül; 's fut, hogy hírvivője, egykor még bszulója legyen nemzetének. Futása megmenté, de árulás gyászpadra viszi. Helyenként erős érzések, szép mondatok, de az egész, egy poetai öntet helyett, fáradságos szerkezmény, 's azért fáradságos olvasatu is.

Még egy ártatlan satirát kell e' „Részvét' gyöngyei“ közt említeni illy czímmel, „*Jaj az újságírónak!*“ úgy nevezett parodia, egy felvonásban, Kereszturytól“ mellynek megbírálását rec. a' közönségnek hagyja.

A' verses rész szegény. Rec. csak Kunoss' *Bányászdalait* 's *Buzdítás*-át, Garay' első *Sírvirágát*, 's Pajertől az *Órácskút* olvasta némi gyönyörűséggel. A' balladákban inventio és kivitel egyformán silány; a' dalokban mindennapiság, üresség, százsor mondott dolgok' halvány ismétlése, 's mind ez incorrectióval párosulva; ez utolsó érezhető még azok' dalain is, kiktől jobbhoz vagyunk szoktatva, milyenek Erdélyi és Garay. Az egyszerűség, melly a' dagály ellen szegesztetett, ürességgel cseréltetik fel az avatlanok által, a' kivitt könnyüséget hanyagság kezdi követni, 's ez alatt tartalmas darabok is nehézkések, röögösek, helyenként homályosak lesznek. Lyrai költésünk, 's általán a' poetai formákkal bánás, a' drámai iambust kivévén, rövid idő óta, úgy látszik, hanyatlásban van: némelly régiebbek keveset adnak most e' nemben, mások ismétlik önmagokat, az újak között pedig semmi kitünő tehetség. De legyünk várakozással és jó reménységgel.

D. Schedel F.

2) *Országgyűlési lant. Irták P. P. V. Pózsonyban, nyomtatta Schmid Antal. 1839. 12r. 44 l. Ara 20 kr cp.*

Igen jó és szerencsés eszme honszerelmet zengeni országgyűléseken; erre mindenha 's van is szükségünk: de ne legyen az erőtelen szünyogdongás, melly legfőlebb is álommal ijeszt. Nem csodálkozhatunk, ha a' könyv' ez ünnepélyes czimere mindenütt, 's főkép nálunk, a' hazaszeretnek e' helyen összegyűlt melegében, annyi figyelem vagy kíváncsiság sze-

gfil; de a' figyelmes olvasó, ki e' lant' zengésinél ha ragadtatni nem is, legalább buzdulni szeretne, csak e' lágymeleg dicsérettel fog tőle megválni: jó szándék, erő 's hév nélkül.

Én azt hiszem, hogy nyelvünk' műveltsége nyert már íróink közt annyi általánosságot, mi szerint nem tekintjük nagy dicsőségek többé jól 's szépen írni; de annál nagyobbak — dolgot 's erővel írni.

Ha ki a' költészetet, az érzések' e' mennyvilágát, megkísérteni szeretné, vizsgálja meg keblét mélyebben, mint sem erő és cél nélkül tévelyegjen benne. Az illy szópoeták, annyi érzéssel, mennyivel minden ember, ki csak húszszívvvel ellátva van, bír, épen olly üresen kénytelenek a' költészet' világából visszatérni, mint azon ifjú, ki saját nyelvénél többet nem tudva, 's minden topographiai és statistikai ismeret 's előkészület nélkül utazta be a' műveltebb országokat.

A' 44 lapnyi könyvecskét *Ákos* nyitja meg „Örömnap“ című költeményével, melly a' többiek közül tisztaságával válik ki. A' „Kölcsey“ szelleméhez“ irt vers nagyon is érezteti azon csekély, kis szellemet, melly e' költeményen áttünedez. Legjobbnek és sikerültebbnek véli ref. az Epigrammot (221.) *Várfokytól*, mit nem csak említésre, de kiírásra is méltónak tart.

„S h á t mért vesz be? miért él szüntelen orvosi szerrel?

Hisz' jó szímbé' vagyok; tán csak a' szíve beteg!“

„Óvó szer hiszen ez csak, hogy nyavalyába ne essem,
'S gyomromat a' levegő' göze ne rontsa, öcsém!“
„Úgy bizony; — az lesz még a' divat mai korba' barátom:
Elve temetkezel el, hogy kikerüld a' halált!“

— Nemzetiség! te talán csak azért mégysz sírodat ásni,
Hogy zivatar 's szélvész elleni helyre vonúlj! —

Említésre méltó e' mellett még az „Egy hölgyre“ irt epigramm is *Palánkytól*. A' „koczkák“ annyira burkoltak, 's annyira fenn lebegők a' metaphysica' légkörében, hogy ref. a' szemfényvesztő' játéka' fölfedezésénél jobban örült volna, ha csak jelentését is e' koczkáknak kitalálja.

A' többi versezetek annyiban méltók csak említésre, mennyiben minden mélység 's új eszme nélkül a' hon' szerelmébe takarvák, 's a' sokféle nyelv, és önzés ellen küzdők.

Beöthy Zsigmond.

KÜLFÖLDI LITERATURA.

Literarische Bilder aus Russland. Herausgegeben von H. Koenig. Mit den Bildnissen von Dershowin und Puschkin. Stuttgart und Tübingen, J. G. Cotta'sche Buchhandlung, 1837. 8r. összesen 368 l. Ára 2 ft 30 kr ep.

Érdekes munka, melly a' legnagyobb orosz gondolkodókat és költőket, rokonságok szerint külön csoportozatokban, igen értelmesen állítja előnkbe, még pedig csak a' legkitünőbbeket, 's nem azon tulzó részrehajlással, mellyel sok német író emelgette eddig az orosz literatura' érdemeit. König e' munkában Melgunoff orosz journalista' nézeteit közli, kivel nem rég Németországban ismerkedett meg, 's ki bir ugyan nemzeti büszkeséggel, de megvallja, mikép Russziában most még csak kifejlésben van minden, 's azt is megismeri, hogy az orosz literatura' jelleme igen eclecticai és sokkal nagyobb befolyását mutatja idegen nemzetiség és művelődésnek mint sajátágot és tulajdon eredeti bélyegét.

Oroszország, néhány vallási iratot 's krónikát kivéven, csak nagy Péter óta bir literatúrával. Ez ott, mint minden, az udvartól származott. „Helye van itt megjegyezni, mikép Oroszország' művelődésében majd mindig a' kormányának kelle előzményhez nyulni, valamint a' javítások' nagyobb része is nem a' néptől, hanem a' legfőbb hatalomtól indult ki. Így péld. az egyházi ügyekben nem az egyház' valamely ellensége lépett fel mint reformator, hanem maga a' patriarcha, Nikon, tulajdon ösztönéből eszközte szükséges javításokat, 's a' nép, elragadtatás helyett, ellenkezék, minél fogva számos vallásszakadás történt, és sokan a' réginél maradtak. Ugyan ez lett következménye Péter' politicai újításainak; azon politicai óhitűek, kik az övéhez hasonló óriási erővel ellenkezni mertek, annyival inkább fojtak volna ellenezni minden gyöngébb javítási próbát. Az orosz történet' menetében fekszik, hogy a' művelődésnek nem a' közepből, hanem fölülről kell származni. Ezzel van kapcsolatban azon körülmény is, melly szerint az orosz írók' nagyobb része nemes származásu. A' literatúrára nézve ezen iránynak legalább jó izlés, illedelem, és fény tekintetéből valódi haszna van“. Köz tudomásu dolog azonban, mikép az orosz nemesség' egész műveltsége az udvartól, 's német és francia nyelv-

ből 's művelődésből származott. A' nemzetiséget pártoló oroszok' törekvései nyelvök' és irodalmuk' kiképzésére nem idegen befolyás elleni visszahatás, hanem annak viszhangja, lefordítása, utánzása volt.

„Valamint minden későn emelkedő irodalmunk, úgy az orosz is, nem vonhatta magát ki korábbi irodalmuk' befolyása alól. Az ó-görög irodalmunk határozott befolyást gyakorolt a' szláv nyelv' grammatikai formáira és szellemére, valamint Moszkvaország' egyházi írói a' bizánczi görög-keresztény írók és szónokok után képzék magokat. — A' kelet és Olaszország, habár nem művelt irodalmuk és nyelve, de legalább népkölteményei által, 's legalább eleinte, szinte befolyással volt az orosz költészetre. A' szomszéd lengyelektől pedig éppen nem zárható el magat, kik akkor közelebb állottak az európai műveltséghez, 's következésképpen magas fokán a' kiképzettségnek. Miképp korábban bizánczi minták, úgy utóbb latinok után képzék ki magokat a' moszkva papok, még pedig az akkor lengyel Kijevben. Nagy Péterrel a' németekre jött a' sor. Utóbb Anna és Erzsébet' udvarában, valamint Bécsben Mária Terézia alatt, az olasz nyelv lett uralkodóvá. Katalin alatt, ki Voltaire, Diderot, Grimm 's másokkal levelezett, valamint Friderik király és József császárnál is a' francia irodalmunk nyert elsőséget. E' mellett azonban a' papokra nézve folyást a' két classicai, a' világi íróknak pedig a' német nyelv maradt mintájok. Ezen utóbbi, az első időkben, Lomonossovtól Dershawinig: csakugyan legnagyobb hatással is volt a' lyrai költészetre és versmértékre. Karamsin előszeretettel fordult ugyan a' francia irodalmunkhoz, de az angolt is ösméré, 's a' némettel együtt közelebb hozá a' közönséghez. Utazási leírása Oroszországot sok még addig ismeretlen költő' és író' nevével ismerteté meg, valamint egy a' múlt század' utolsó évtizedében Moszkvában megjelent folyóirat, mellyből szinte kitűnik Karamsin' befolyása, a' korábban Dorat' költeményeivel és Meissner' elbeszélésével kielégített közönséget, létezésé' harmadik évében, Shakspeare' és Kant' munkáival mulattatá. Karamsin után Shukovszky és Batüskow nyomultak az idegen irodalmunk birodalmában tovább, amaz a' németet és angolt, ez az olaszt ismertetvén, melly utóbbi Lomonossov és Knaeshnin óta, ki Metastasiót orosz színpadra hozá, majd egé-

szen el volt hanyagolva. Az európai nyelveknek ezen tolongásában az orosz irodalmunkba, mégis úgy látszik a' német és francia gyakorlott arra legnagyobb befolyást; az utóbbi különösen az előadásra nézve, kivéven a' költészeti formákat és versmértékeket, mellyek leginkább a' németből származnak; az utóbbi pedig az eszmekincsre 's arra nézve, mi tulajdonképp az elmélethez tartozik. Így a' legtöbb orosz író gondolkodásmódját a' németek, az előadást pedig a' francziák után képzé ki. A' mondottakból kiviláglik, miképp az orosz irodalmunk határozottan eclectikai lelkülettel bír, melly a' többi irodalmunktól különbözteti meg. Az orosz irodalmunk még igen fiatal ugyan, 's a' költészeten is inkább nyelv művelőleg lépett föl eddig, mint teremtetleg, és csak a' lyrai költésben bír önállósággal, lassanként mégis majd minden külföldi irodalmunknak hódolt, midőn itt az olasz irodalmunk kellemes hangzatából és déli tárgylagosságából, ott az angol tetteles költészeti szelleméből és természetis rokonszenvéből, azután pedig a' francziák' értelemtisztaságából, fényéből és gúnyra hajló észleléséből, 's végre a' németek' kedélymélységéből és képzeletdús álmadozásából, lehetőségig hasznot 's nyereséget gyűjté magának. — De nem így történik-e ez minden utószülött 's nem tökéletesen eredeti származású irodalmunkkal? — fogják talán kérdezni; nem lett-e különösen a' francia korábban az olasz és spanyolnak, utóbb a' classicai és angolnak, 's legközelebb a' németnek is többért adósa? És a' német irodalmunk nem mutatá-e ugyanazon sok oldalról utánzó jellemet, 's nem hasonlít-e saját szerű lyrai költészetének tulnyomósága és drámai esekélyebb ügyességével az orosz irodalmunkhoz? Mire nézve lehet tehát az orosz irodalmunkat a' többi felett kitünően és kijeleltbben eclecticainak nevezni? Ezt közelebbről kell felvilágosítanunk 's azt állítjuk, a' francziák és németek mellett maradván, miképp e' két nemzet az idegen irodalmunkat csupán saját szerű lelkülete' kiképzésére használá és az által kisebb vagy nagyobb mértékben egyoldalulag képzé ki, az orosz nemzet ellenben tulajdon lelkületévé változtatá az idegent és az által szokatlan sokoldalúságot nyert. Úgy-e a' francziáknál az utánzások a' nemzetinek csak fölületét göndörítették föl, de mélyebbrel teljességgel nem hatottak? Tanulmányok voltak azok csak, tudós

szeszélyek, mellyek viszhangra 's terjedési elemre nem találtak a' nép között; 's e' szerint a' francia literatura lassanként minden idegen részecskét ismét visszautasíta, tulajdon egyoldalú lelkülete vagy bélyege mellett maradt, 's úgy szólván, mindig tulajdon partjára jutott az idegen hullámokon keresztül. Nem mondhatni-e ugyan ezt általánosan a' francia nemzeti elköltől is, és nem lép-e minden összevegyülésből a' frankokkal, normannokkal stb, valamint minden népporrongásból is mindig a' régi gallus előnkbe, kit már a' romaiak olly híven tudtak leábrázolni? Tekintsünk Németországra 's látni fogjuk ott is, miképen művelődése általánosan, különösen pedig literatúrája egészen sajátzerü, hogy az egyik vagy másik oldalról behozott idegen leginkább csak a' kitünőleg művelt osztályok' lelkét foglalkodtató 's korántsem tön változtatást a' néptömeg' eredményin. Németország minden idegen literatúrájának megnyit; de az úgy nevezett tudós literatura verüetlen áll a' népszerű mellett. Goethe, Platen, Voss' antik modorjok, Rückert' keleti dalai st. eff, ha ki kell mondanunk, csak az academiailag művelteknek szolgálnak élvezetül. Tekintsünk csak Oroszországra, 's művelődésében 's literatúrájában az eclectici characteret épen nem lelendjük valami esetleginek, fölületesnek, függelékenek, hanem mélyen a' nép' természetébe hatottnak és lelkületévé növekedettnak. Minden benyomuló idegen elem rokon csirára talált ott a' nemzetben, mellyel egyesült 's belé hatott. Minden külföldi irányzat mintegy eleven lehellet volt, melly magának megfelelő képzést ébreszte föl. Így a' csodateljes mese- és lovaóvilág, a' német mysticismus, francia társiaság fényével és gúnyhajlamával, az angol iparkodás, és ki tudná mi minden, hazára talált az orosz nemzetiségben 's orosz tulajdonná és sajátzerüségé vált. Nem lehetne-e tehát ezen — mint mondani szeretnők — nemzeti eclecticismustól, művelődési és literaturai sokoldalúságot várunk, melly lehetőségig mindenoldalúságra vezérel? Mondjuk: nem várhatunk-e? 's ebben fekszik minden; mert mi távol vagyunk attól, hogy az orosz művelődés' ezen sokoldalúságát mint valami már kifejlettet és tökéletesen létezőt adjuk elő. Erre nézve még igen fiatal és kiképzetlen ezen művelődés, literariai kifejezésével együtt. Nem, mi csak kilátásinkról és jóslatinkról szólunk. — Mi az oroszokat, bár

mit tettek is több részben, például iparüzés, tengerészet 's Olaszországban a' művészet körül, épen nem helyezük egyenlőségbe azon nemzetekkel, mellyektől ösztönt kaptak és termékenyítést nyertek. A' vizsgálódó' figyelmét mindazáltal nem kerülendi el, milly nagy és gyors haladást tettek az oroszok a' műveltség' több irányzatában, 's hogy ez bajosan történeendheték meg, ha már rég a' nemzetben nem feküttek volna a' szükséges elemek 's az élet valamennyi forrása a' nép' ös sziklaképzéséke nem lett volna zárva, csupán Mózsos' varázshotjának érintését várván azonnali szökésre és buzgásra. Ezen mágus az orosz művelődés' majd minden ágára nézve, ki homokkal töltött borpálczája varázsütésével haladásra bír a' népet — az óriási Péter czár volt. — Az orosz nép' ezen sziklája lángokat 's forrásokot zár magába, és csak az a' különös, hogy mind ezek magoktól nem bírnak kitörni. Ez magyarázza meg az orosz nép' 800 évesnél hosszabb álmát, melly Péter' óriási ébresztő erejére várakozott. Mennyire bír az orosz mindenféle tehetséggel, az minden utazó előtt ismert lett dollog, 's ez leginkább a' köznépp közt tűnik föl. A' hadsereg' ezredeiben minden mesterség és művészet gyakoroltatik. 'S mikép jöttek ezek oda? Az ujonczok az ezredes elébe állítatnak, 's ez, gyakran tréfából, mind egyikre kiszabja rendeltetését. Te szabó leendsz, szól ugyanis, te klarinétos; te szakács vagy nyerges, neked pedig művésznek kell lenned a' kürtön! — Ezen hatalmi nyilatkozat kielégítő. Mindenki megy és a' kapott parancs szerint kézműves vagy kitünő művész lesz. Hiszen nagy Péter czár sem sokkal különben cselekvék több kormányférfiával, hajóvezérével 's tábornokával. Legyen! És meglett. Ez csak Russziában történhetik, hol mindent megtalálhatni, mihelyt hatalmas akarat kívánja. Mi e' szenvedő nemzetiség' szép magyarázgatását annyival is inkább magára hagyhatjuk, mivel ezen hízogó előterjesztésében sem bírjuk azt irigylésre méltónak találni.

Azon érdekes írőcsoportozatok, mikbe a' szerző pillantanunk enged, részletesen nem vezethetjük itt olvasóink elébe, mert helyben fognánk szűkülni. Először a' régibb egyházi írókat állítja össze szerző, szent Dimitrytól kezdve, azután a' régibb világi írókat, kik egyébiránt még olly fiatalok, hogy születési éveik Nagy Péter' uralkodásától számítatnak,

's ezek: Kantemir herceg, Lomonosow, a' nagy orosz nyelvjavító, Dershawin, Nowikow. A' harmadik, kisebb ugyan de nevezetes, csoportozat Karamsin és Dmitriev dioskurokat foglalja magában. Karamsin, a' híres történetíró igen jól van leabrázolja és korántsem böcsültetik érdemeitül. Negyedik csoportozat: Chemnizer és Krylow meseköltők. Ötödik: Wisin, Kapnist, Gribojedow, vigjátékirok. Hatodik: Shukowsky, az első romantikus, ki az eddigi inkább classicai irányu és művelődésü költők' ellenében fölkelt, Batuskow, Wasemsky herceg. Hetedik: Puschkin, ki ezen romantikai irányt folytatva, első tért az idegen mintáktól vissza a' nemzetiekhez és a' nép' és haza' régi emlékeihez, Baratsinsky, Delwig, Jasikow. Nyolczadik, Wenewitinow, ki a' német philosophiához és politicához fordult 's Novaliszszal hasonlított össze, Chomaekow, Benedictow. Kilenczedik: újabb dramaticusok, Schachowskoy herceg, kit düh szállott meg minden oroszul írott regényt színpadra alkalmazni, Sagoskin, ki Nemetországban mint Scott Walter' számos utánzóinak egyike leginkább ismerős regényei által stb.; azt meg ket csoportozat követi criticusokból és journalistákból.

Az utobbiak közt fordul elő Bulgarin, ki jelentőbb helyre lett volna érdemes. Feltűnő becsmérléssel szólnak róla. Talán csak nem azért, mivel lengyel? Bulgarin Napoleon alatt a' lengyelekkel Spanyolországban szolgált. Reá nézve épen nem hízelgő gúnyval mondatik, hogy az ördögnek adá akkor meg magát bizonyos nagy életveszelyben. Azután orosz munkáiról megvetőleg és lealázással szólnak, hogy ő t. i. csupán Le Sage', Jouy' és más francziák' utánzója, hogy többször kiadott és lefordított híres regénye Iwan Wishigin, legrosszabb munkája, stb.; e' szenvedélyes gáncsolat könnyen megmagyarázhatni azon körülményből, hogy Bulgarin' regénye az orosz világ' árnyékoldalait festi. Különben megfoghatatlannak látszanék, miért érdemlene az orosz költők' sorában épen csak az gáncsolat, ki leghivebben és legelenebben rajzola az orosz erkölcsöket és viszonyokat 's épen ezért mindnyájok fölött legnépszerűbb lett a' külföldön. Oly munkákat, minő a' jelles Iwan Wishigin, általános nem is bírálhatni csupán literariai vagy aestheticai szempontból. Ha az ilyenek formában gyöngye utánzatok lennének is, a' külsőség' mind ezen hiányát elföldné világtörténetileg érdekes tartalmok. De Bulgarin' regényét még ezen formai oldalról sem gáncsolhatni. Igazságtalanság ezen érdekes könyvet, a' való' ezen tükröt, egy Jouy' jelentős nélküli életképeihez hasonlítani, vagy épen ezek mögé helyezni akarni. (LB).

Literaturai mozgalmak.

— Budán, a' m. kir. egyetem' bet., academiái költsegen elkészült a' *Tudománytár* novemberi füzeté illy tartalommal: 1. Az egyetemes dialectus, 2-d. közles, Szechy György; 2. A' keleti nyelvek' magyar történeti fontossága, 2-d. közles, Kállay F. 3. Municipális igazgatás a' romai birodalomban, vég közles, Guizot ut Szalay L. 4. A'

Fejér- és Pest vmegyei bunyei ráczok' ismertetése, Berkity György. 5. A' zsitvatoroki békekötés, Podhradecky J. 6. Oklev. toldalek, Luczenbacher. A' literaturai rész egyéb érdekes czikkelyeken kívül „Literaturai melyképek“ czim alatt Marryat kapitány és Horace Smith' jellemzeteiket is adja: miért és mire? bajos megfogni, miután ezeket a' Figyelmező közel harmadfél év előtt már (1837. júliuson, 38. és 59. szel.) szóról szóra közlőtte, 's tán nem rosszabb áttételben *)

— *Beöthy Zsigmond*, kinek gyermekek' számára írt „Koszorú“ját a' Figyelmező a' maga idejében megismertette (l. 1837. l. 82 l.), újra összeállván Bucsánszky pozsonyi könyvárossal, annak könyvkereskedésében *Beszélytár* czim alatt egy, gyermekeknek szánt, érdekes, többnyire történeti adatokon épült elbeszélési gyűjteményt ad ki hat füzetben, mellyeknek egyenként 20 kr, öszvesen 1 ft 24 kr az árok, előfizetes' útján. Az első füzet még új év előtt hagyja el a' sajtót.

— Budán, Bagó' bet. megjelent: *Beschäftigungen in den Elementen d. ungr. Sprache, der Schulpjüngend gewidmet von St. W. Erstes Heft* (második kiadás). Sr. 57 l. Szerző itt főleg a' kisdedeket tartotta szem előtt, 's minél gyakorlatibb módon igyekszik a' nyelvet nevelendeikeivel megfogadni.

— *Jutalomtétel*. A' b. Eötvös József' közlekedéssel fogadott academiái beszederől a' Hazai 's Külf. Tudósítások' 43-d. számában ezt olvashatni: B. Eötvös J. *emberiséget elmerítő* emlékbeszédet mondott Kölcsey F. nemzeti dalnok' *elhunyta* felett (?), mi által az *elhunyt' borostyánját méltán nefelejtül magára koszorúzta*. A' Szion pedig, 22-d. számában úgy velekedik, hogy az utolsó academiái köz gyűlésen „mondandó vala azon beszéd, melly a' tagok' munkálatai közt (értetik a' b. Szepessy Ignác feletti beszéd) Bitnicz Lajos r. tagnak tulajdonították“. Ki megfejté, miképen merítette el b. Eötvös az emberiséget, mit csinált Kölcsey' borostyánjával; úgy az is, ki alaposan kimutatja, miért lett volna Bitnicz' emlékbeszéde b. Szepessy Ignác felett — miután az academiái tavali köz üléseben, sept. 9. már egyszer előadott — *másodszor* is előadando: tiz példánnyal fog megjutalmaztatni Horvát István úr' magyar nemzeti történetkönyvéből — mihelyt az a' sajtó elhagyja.

Tamási.

*) A' Balogh Pál úr' gondjai alatt megjelent czikkely is „tengeri novellisták“ emleget. Kiváncsiak vagyunk tudni azt következteti-e majd a' Hirlapi Szemlész ebből a' tudománytári szerkesztőre, mit egykor a' Figyelmező' szerkesztőire?

— **Igazítások.** Figyelmezőnk' 47 d. számában, az egy nap alatt szerkesztett és nyomtatott academiái czikkelyekbe néhány hiba esűszott, mellyek' kiigazítására kéretik a' szives olvasó. 774. szel., az 1. szám' végéhez tétessék: *dicsérettel említettü határozottaták* stb. Ugyan ott, a' 5. számban olv. a' 100 arany jutalom és nyomtatás az 1. számanak, *tiszteletdíj és nyomtatás* stb. Végre a' Rendkiev. Toldalékban, 784. szel. a' negyedik sor átteendő az elébbi szeletre, *Sztrókay'* munkáihoz, utolsó sorul.

Nyomatik Budán a' magyar kir. egyetem' betűivel.